

GAZETECİLİK ve REFERANDUM: “OLMAK YA DA OLMAMAK”

Çağdaş Gazeteciler Derneği

Gazetecilik de bilim ve sanat gibi görünenin arkasındaki gerçek sebep, ilişki ve çıkarları göstermek üzere bilgi üreten üç sistemden biridir. Bilim, doğa ve toplumun; sanat, insan ve ilişkilerinin; gazetecilik de sosyal ve siyasal yaşantının gizlerini çözen ve en genelde “bilgi” üreten alanlar/mesleklerdir. Bu anlamda “görünen, gerçek olsaydı bilime gerek kalmazdı” sözündeki “bilim”in yanına sanatı ve gazeteciliği de ekleyebiliriz.

Bu üç üretim, toplumsal karşılığı olan ve toplumsal yaşamın iyileşmesi için verilen çabalarıdır. Gerçek gazetecilik uğraşyla üretilen bilgi, üretildiği andan itibaren toplum-sallaşmaya, halkın siyasal tepkileri ve tercihlerini doğrudan etkilemeye başlar. Bilim ve sanat da, daha dolaylı ve uzun vadede de olsa, bu tercihleri yetkinleştirip derinleştirir. Dolayısıyla her üç bilgi üretimi de varoluşları itibarıyla egemenlere ve egemenlik sistemlerine karşıdır. Egemenlerin elinde ve onların hizmetinde kullanıldığı örnekler tabii ki vardır, lakin bu örnekler dahi bu üç bilgi üretiminin kendi tarihi açısından bir “sapma” olarak algılanır.

AKP'nin 15 yıllık politikalarının küçük ama temsil yeteneği olan bir görüngüsünü bu üç alana dönük politikalarından çıkarabiliriz. Bilim politikalarının en belirgin örneği, üniversitelerin günümüzde yaşadığı saldırılardır. KHK'ler ile üniversitelerden koparılan ilerici, muhalif öğretim elemanları, yalnızca akademik değil aynı zamanda sosyal ve kültürel olarak bilgi üretiminin dışına atılmak istenmektedir.

Belediye yönetimleriyle birlikte yaklaşık 25 yıldır sanata olan tutumu bilinen AKP'nin, sanatsal bilginin (resim, heykel, edebiyat vb. her türlü yöntemle üretilen) ilerleyişini durdurmak için giriştiği yöntemler, ne yazık ki oldukça etkili olmuştur. Sanat galerilerinin basılmasından heykellere tükürülmesine, Devlet Tiyatroları'nın başına getirilenden türbe yanında olduğu için “ucube” denilen heykellere kadar pek çok örnek, sanatsal bilgiye karşı girişilen savaşın yalnızca birkaç örneğidir.

Gazetecilik Cezaevinde

Gazeteciliğe ve gazetecilik yoluyla üretilen sosyal ve siyasal bilgiye karşı girişilen savaş için verilecek en yetersiz özet bile çok fazla yer kaplayacaktır. Sadece cezaevindeki gazetecileri ve kapatılan yayın kuruluşlarını saysak bile metrelerce uzayan bir liste yapmış oluruz. Çağdaş Gazeteciler Derneği Ankara Şubesi'nin hazırladığı raporlarda ayrıntısı verilen durum, gazetecilik tarihinin en karanlık günlerinde yaşananları gözler önüne sermektedir.

Dolayısıyla diyebiliriz ki AKP, en temelde, “öyleymiş gibi görünenlerin aslında ne olduğunu gösteren” tüm bilgi üretimine karşıdır. Bilim yerine hurafe, sanat yerine ilkel

tutum, gazetecilik yerine propagandayı koyup, itaat ve biat üretmek istemektedir.

Gazetecinin bilgi toplama etkinliğini engellemek, bilgi-belge saklamak, gazeteciyi yanlış yönlendirmek sansür demektir; çünkü bu mesleğin temelinde kamu yararı için kaynaklara erişim bulunmaktadır. Toplanan bilginin yayımının önündeki engeller de sansürdür; çünkü gazeteci bu bilgiyi yaymak için toplamıştır ve yayılmadığı takdirde kamu yararı gerçekleşemez. Böylesi bir durumda mesleğin de anlamı kalmayacaktır.

Öte yandan “düşünce özgürlüğü” de düşüncenin oluşumunu sağlayan bütün aşamaları kapsar. Bunun gazetecilikteki karşılığı “haber toplama” ve “fikri takip” işlerinin tümüdür. Kaynaklara ulaşma, kamu görevlilerine soru sorma, bilgi ve belgeleri elde etme, arşiv inceleme, uzmanlardan görüş alarak kanaat oluşturma gibi uğraşlar, gazetecinin mesleğinin bir parçasıdır ve düşünce oluşturmaya da ancak bu yollarla mümkündür. Dolayısıyla bir gazeteci için düşünce özgürlüğü onun “işi”dir. Bu uğraşların yerini “belge servisi”, “sipariş soru”, “yayına hazır metin” vs. aldığı ölçüde gazeteci “düşünce”den, “düşünce özgürlüğü”nden ve sonuç olarak gazetecilik mesleğinden uzaklaşıyor demektir.*

Güvencesizlik: İfade Özgürlüğüne Dönük Bir Tehdit

Tüm bunlar, gazetecilerin güvenceli istihdam biçimleriyle çalıştığı ve mesleklerinin icrası nedeniyle baskı, tehdit, şiddet ve çeşitli hukuki yaptırımlarla karşılaşmadıkları ya da karşılaştıklarında bunlara direnebildikleri ölçüde tartışılabilir olmaktadır. Gazetecilik mesleği, sosyal medyanın yarattığı imkânlarla rağmen hala kitle iletişim araçlarına bağımlı durumdadır. “Mikro blog haberciliği”, “yurttaş gazeteciliği”, “sosyal medya gazeteciliği” vb. gibi pratikler kişisel çabalar olarak kaldığı ölçüde gazetecilik sınırlarına girmekte zorlanmakta, haber toplama süreci, haber kaynakları ve izleyici alışkanlıkları nedeniyle “kurum” yapısına mahkûm kalmaktadır. Öte yandan profesyonel ve ulusal kurumlar daralmaya gitmekte, çalışan gazeteci sayısı giderek azalmaktadır. Son beş yıl içinde Radikal Gazetesi'nin önce Ankara Bürosu'nun kapanması ve ardından basılı gazeteye son vererek yalnızca İnternet yayıncılığına dönmesi, Vatan ve Yurt gazetelerinin Ankara bürolarının kapanması, havuz haberciliğine geçilmesi, ajans haberlerinin kullanımının yayılması, işten çıkarmaların alışıldık hale gelmesi, basında istihdamın azalmasına yol açan sürecin göstergeleridir. Haber sayısının artmasına rağmen çalışan sayısının düşmesi, bir yandan artı-değer sömürüsünün artması anlamına gelirken, diğer yandan haberlerde niteliksizleşmeye de neden olmakta, gazeteciliğin doğasını radikal bir şekilde dönüştürmekte ve sınırlamaktadır.

* 1970'li yıllarda gazetecilerden “fikri işçileri” olarak söz ediliyor olması tesadüf değildir.

Sendikal ve Mesleki Örgütlenme Alanı

Çok sayıda işsiz gazetecinin olması, gazete patronları tarafından çalışan gazeteciler üzerinde bir tehdit unsuru oluşturmaktadır; zaten kısıtlı olan özlük hakları bu yolla iyice gasp edilmektedir. Gazetecilerin çalışma koşullarını düzenleyen 5953 sayılı Kanun'a bağlı çalışma giderek azalmakta, bu kanunda tanımlanan kimi haklar ise bireysel iş akitleriyle yalnızca kanun üzerinde kalmaktadır. Basında çalışanların büyük bölümü 4857 sayılı İş Kanunu'na bağlı olarak çalıştırılmaktadır. Bir kısım basın çalışanı ise "stajyerlik", "deneme süresi", "uyum süresi" gibi isimler altında uzun yıllar boyunca sigortasız olarak çalıştırılabilmektedir. Buna ek olarak, "Basın Yayın ve Gazetecilik" iş kolunda örgütlenme yok denecek kadar azdır. İşkolundaki sendikal işçi oranı yüzde 5 civarındadır. Bu işkolunda faaliyet yürüten dört sendika bulunmaktadır ve Hak-İş'e bağlı Medya-İş, Anadolu Ajansı'nda (AA) toplu sözleşme imzalamıştır. Bu sendikanın AA dışında bir faaliyet alanı yoktur ve AA'daki Türkiye Gazeteciler Sendikası'nın varlığını bitirmek için kurulmuş "operasyonel" bir sendikadır. TGS'nin de toplu sözleşme imzaladığı kurum sayısı ve toplu sözleşmeden faydalanan çalışan sayısı, ihmal edilebilecek kadar azdır. Diğer sendikaların bu alanda üye sayıları çok azdır ve basın-yayın kuruluşlarında imzaladıkları toplu sözleşme yoktur. Sendika dışı meslek örgütlenmesi ise Türkiye'de köklü bir geçmişe sahip olmasına rağmen güçsüz durumdadır. Bütün bunlar, gazetecilik mesleğinin güvencesiz koşullarını oluşturmaktadır.

İfade Özgürlüğünü Savunmak

Oysa gazetecilik mesleği açısından düşünce ve ifade özgürlüğü, mesleğin icrasına bağlıdır. Gazetecilerin istihdam ve özlük hakları konularında karşılaştıkları sorunlar, mesleğin icrasını ve bu süreçteki direniş-boyun eğme pratiklerini belirlemektedir. Dolayısıyla gazetecilerin "çalışma hak ve özgürlüğü" sağlanmadıkça düşünce ve ifade hak ve özgürlüğünden bahsetmek mümkün değildir.

Öte yandan gazeteciliğe veya gazetecilere dönük tehditler karşısında sistemli bir mücadelenin yürütülmesi için ihtiyaç duyulan örgütlülüğün darlığı da düşünce ve ifade özgürlüğünün kısıtlanması anlamına gelmektedir. Çalışma koşullarını düzenleyen toplu sözleşmelerin yapılabilmesi ve özellikle siyaset-ticaret eksenli etik ihlalleri karşısında örgütlü bir sesin yükseltilmesi, bu tartışmanın merkezine oturmalıdır. Buna bağlı olarak "örgütlenme hak ve özgürlüğü", mesleğe ve gazetecilere dönük saldırılar karşısında yine mesleğin ve gazetecilerin korunması ile düşünce ve ifade etme önündeki engellerin kaldırılması için hem mesleki dayanışmaların hem de kamuoyunun oluşturulmasında hayati önemdedir. Böyle düşünüldüğünde, gazetecilerin güvencesiz çalıştırılması ile örgütlenme önündeki engeller, temelde düşünce hak ve özgürlüğünün önündeki engeller anlamına gelmektedir.

Yalnızca "Haber Alma Hakkı" Değil

Gazetecilik, yalnızca bilgi üretmekle kalmaz, bu yolla halkın siyasal ve sosyal yaşama katılımını da sağlar. Halk, gazetecilik yoluyla hem temsil edilir hem de devlet ve bürokrasiyle iletişim kurar. Bu iletişim karşılıklı bilgi alışverişi ve taleplerin iletilmesini de sağlar.

Hal böyleyken gazeteciliğin, bütün siyaset ve toplumsal varoluş araçları ellerinden alınan halk için yalnızca "haber

alma hakkının" değil, "var olma hakkının" kullanıldığı bir alan olduğu söylenebilir. Partileri kapatılmak istenen, siyasetçileri tutuklanan, binlercesi cezaevlerine atılan, kendini ifade araçları bir bir ellerinden alınan halk için gazetecilik, toplumsal yaşama katılma ve orada var olma zemindir. Böylesi bir işlev gören gazetecilik kurumlarına saldırmak, halkın toplumsal yaşama katılımına ve buradaki varlığına saldırmaktır.

Unutulmamalıdır ki gazetecilik, halkın kendisini ifade ettiği, başka yerlerde de kendisi gibi olanların varlığını öğrendiği, devlet işleyişi hakkında bilgi aldığı ve ona taleplerini ilettiği, özetle sosyal ve siyasal olarak yaşama "katıldığı" alanlardan biridir. Özellikle de günümüzdeki gibi diğer tüm araçları elinden alınmaya çalışıldığında gazetecilik, halk için sosyal ve siyasal bir "varoluş" alanıdır.

Hukuksuzluk Hukuk Yapılırken İfade Özgürlüğü

Temsili demokrasinin dahi ortadan kaldırılarak diktatöryal rejimin hukuken de inşası için yapılacak olan referandum, ağır yaralar almış ifade özgürlüğü ve demokratik hakların yasal güvencelerden de kaçırılacağını göstermektedir. İfade özgürlüğünün en önemli kullanım alanı olan medya, halkın birbiriyle "haberleşmesi" işlevini de görmektedir. Medyanın halkın ezilen büyük oranının gerçek sorunlarından uzaklaşması, aynı koşullara sahip insanların birbirleriyle haberleşmesini ve dolayısıyla da ortak talepler geliştirerek yönetim mekanizmalarına etki etmesinin engellenmesi demektir. Yurttaşlık bağını oluşturan soyut payda, halkın birbiri hakkındaki bilgi ve ortaklık duygusudur. Rejim gittikçe otoriterleşirken bir yandan da toplum düşmanlaştırılmaktadır. Bu nedenle medyanın sahip olduğu halkın haberleşmesi işlevi, giderek önem kazanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında medyaya dönük yaptırımlar aslında yurttaşlık bağının zedelenmesi sonucunu yaratacaktır. Medya, yalnızca ticari bir girişim veya basit bir haber ağı değil, aynı zamanda toplumsal bilginin ve bağın oluşturulduğu zemin özelliği de taşıdığından, medyanın üzerindeki her baskı, yurttaşlığın çöküşünü getirecektir.

Ülkemizde taşıdığı ölümcül yaralara rağmen herkesin başvurduğu güçler ayrılığı ve işletilmediğinden şikayetçi de olsa bir demokrasi, hiç olmazsa ilke düzeyinde, savunulabilir durumdadır. Gündemdeki Anayasa değişikliği, günümüz hukuksuzluğunun hukuk haline getirilmesini önermektedir. Referandum, haber alma hakkından başlayıp giderek genişleyerek toplumun "var olma" ve yönetim mekanizmalarına etki etme hakkının da halkın elinden alınması ve bunun yasalaşması anlamına gelecektir. Referandumda gazetecilik açısından oylama, "olmak ya da olmamak" arasındadır. Varlığını direnişlere borçlu olan gazetecilik mesleği ve kamu yararını gözeten gazetecilerin bu referandumda yanıtı açıktır. ■

